

GEEN SCHADUW ZONDER LICHT

GEEN SCHADUW ZONDER LICHT

JUNE NODS

ZOMERLICHT
ENSCHEDÉ 2024

Voor Max, Kasper en Guido

Copyright © 2024 June Nods

Eerste druk

Uitgeverij: Zomerlicht

Vormgeving: Josje Broos

Drukwerk: Tipoprint

Redactie: Sanne Visch, Pen & Inkt

Fotografie: Quinta Buma, Norbert Voskens,
archief Lidi van Mourik Broekman

Gedicht: 'Kunst' van Martin Bril uit 'Verzameld werk'
Uitgeverij 521 Amsterdam
'Sneeuw' van Lidi van Mourik Broekman

ISBN 978-90-9037938-8

NUR 641

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

INHOUD

Voorwoord	9
Het mooiste gewicht is evenwicht	12
1 Het noodlot, een huwelijk en een verloving	18
2 Kijken en zien	25
3 De kracht van verbeelding	34
4 <i>Ars Aemula Naturae</i>	45
5 Dansende vlinders	52
6 Orpheus in de dessa	59
7 De vrijheid van de geest bloeit boven tijd en dood	65
8 De brutaliteit van het licht	80
9 Een veilige haven	94
10 The last summer	100
11 Alles even stilgezet	108
Epiloog	118
Dankwoord	123
Bronnen	125
Personenregister	127
Noten	131

“To call a story a true story is an insult to both truth and art.”

Vladimir Nabokov

KUNST

WAT WE WILLEN:
MOMENTEN
VAN HELDERHEID
OF BETER NOG: VAN GROTE
KLAARHEID

SCHAARS ZIJN DIE MOMENTEN
EN OOK NOG GOED VERBORGEN
ZOEKEN HEEFT DUS
NAUWELIJKS ZIN, MAAR
VINDEN WEL

DE KUNST IS ZO TE LEVEN
DAT HET JE OVERKOMT
DIE KLAARHEID, AF EN TOE

MARTIN BRIL

2002

VOORWOORD

Soms kan een brief het verleden oproepen en wordt nieuwe geschiedenis geschreven op de fundamenten van de oude. Dit overkwam Lidi van Mourik Broekman toen ik op zoek ging naar de kunstenares die in de jaren '30 de buste van mijn schoonmoeder had gemaakt.

Voor Lidi was mijn brief een signaal uit het verleden en in 1996 ontmoetten we elkaar voor het eerst in de Provence in de buurt van Les Baux, gelegen in het massif des Alpilles. Lidi woonde en schilderde vooral in Zuid-Frankrijk. In de omgeving die ook Van Gogh koesterde en menig kunstenaar inspireerde vanwege het intense licht en de weldadige kleuren. De kunstenares had Iet Nods-Wagener (mijn schoonmoeder) in haar jonge jaren vereeuwigd. Vader Wagener was schrijver en journalist en had ook recensies over het werk van Lidi geschreven. Zo kwam het dat Lidi destijds geregeld bij de ouders van Iet over de vloer kwam.

Dat jaar bezocht ik Lidi tijdens een vakantie met mijn gezin. Ze woonde bij Les Calans in de mas¹. Toen Max, de kinderen en ik aankwamen, waren we onder de indruk van het landschap met langs de weg pijnbomen, amandelbomen en olijfbomen en de rotsachtige heuvels op de achtergrond. We troffen een landhuis dat tegen de zuidhelling van Les Alpilles² was gebouwd. Verroeste auto's en een oude caravan (naar onze inschatting rijp voor de sloop) stonden op het erf en

overal woekerden klimplanten vol met bloemen. We stapten een betoverende wereld binnen.

Door een hek kwamen we op de cour, een binnenplaats, en Lidi kwam ons tegemoet. We werden verzocht om buiten het hek te wachten, want ze moest nog even onder vier ogen met haar zoon praten, die ook net was gearriveerd. We hadden net zo goed bij ze aan tafel kunnen zitten, want Maurits was boos. Hij veegde de vloer aan met zijn moeder. Net toen wij ons afvroegen of we niet beter konden gaan, werd het stil. Het hek vloog open en een joviale Maurits zei met een donkerbruine stem: “Les amis de ma mère, entrez!”

We gingen zitten aan een verweerde picknicktafel waarop een geborduurd tafelkleed werd gelegd, dat ik van vroeger herkende. De koffie was klaar en we voelden ons toch meer dan welkom. Onze zonen Kasper (vier) en Guido (twee) waren gelijk op hun gemak en struinden door de tuin. Er was ook een zwembad. De betonnen bak was zo’n twee meter diep en er stond geen water in. Hier en daar groeide onkruid uit de scheuren in het beton. Lidi vertelde dat er ooit een kind verdronken was en daarom geen pogingen meer gedaan werden om het zwembad te vullen.

Het talent van Lidi kwam je overal tegemoet. Er stonden beelden die ze had gemaakt en Lidi liet talloze schilderijen zien die ze van de omgeving van de Mas had gemaakt. Ik was onder de indruk van haar werk, vooral van het kleurgebruik. Ze straalde een levenslust uit die wij van een 79-jarige niet kenden. En na een twee uur durende wandeling in de omgeving, een duik in het meer en een bezoek aan het ‘golfhotel’, kochten we op de terugweg supergrote pizza’s en aan het begin van de avond zaten we weer aan de tafel met

het geborduurde kleed. Ook Saskia, de dochter van Lidi die het achterdeel van het huis bewoonde, en haar dochter Olivia (elf) schoven aan. Even later kwam Louis (76) langs. De wijn kwam op tafel en we lieten het Franse leven ons welgevallen.

Bij het afscheid vroeg Lidi ons of ze koppen van onze jongens mocht maken. Verwarring maakte zich van ons meester. Zou dat kunnen? Maar ze meende het en inmiddels koesteren wij de gebeeldhouwde koppies van rode klei die ze heeft gemaakt. Later zou Lidi vertellen dat dit voor haar het moment was geweest om te besluiten dat ze nog lang niet met beeldhouwen klaar was. Ze was óns dankbaar voor het zetje in die richting. Haar handen zouden in het decennium dat volgde nog vele portretten maken.

Onze vriendschap was geboren. Tijdens alle momenten dat we elkaar zagen ontpopte Lidi zich als een boeiend verteller. Duizend-en-een verhalen over haar leven, haar kinderen, haar werk en de mensen die ze ontmoette heb ik mogen horen.

Toen Annejet van der Zijl het levensverhaal van mijn schoonvader “Sonny Boy” had geschreven, probeerde ik haar voor het levensverhaal van Lidi te strikken. Maar zoals Annejet het zei: “Ik vind mijn eigen verhalen wel.” Ze deed mij de suggestie om zelf het verhaal van Lidi te schrijven. Dat vond Lidi een nog beter idee. Met enige aarzeling ben ik de uitdaging aangegaan, met de zekerheid dat ik er in ieder geval mezelf mee zou vermaken. Vanaf 2010 hield ik vijf jaar lang interviews met Lidi, die vertelde over haar leven. Ik ben haar oneindig dankbaar dat ze het mij heeft gegund en ik hoop dat de geschiedenis, het werk en de (levens)kunst van deze veelzijdige kunstenaress meer mensen inspireert.

HET MOOISTE GEWICHT IS EVENWICHT

Lidi was verliefd. Verliefd op het schilderachtige landschap dat Van Gogh met zoveel gevoel voor kleur had achtergelaten. Ze liep graag met de hond de heuvels van de Alpilles in. Of over de weggetjes langs de huizen van Les Calans, richting Maussanne. 's Avonds voor de laatste ronde als de schemer al gevallen was en de zinderende lucht langzaam afkoelde. Moeiteloos legde ze kilometers af over de gele gravelpaadjes, langs de grijze rotswanden, de amandelbomen en olijfboomgaarden. Ze keek naar de grillige vormen die ze begreep, bijna kon voelen en haar bleven boeien. Het gaf haar rust en de kracht om de chaos en de moeilijke momenten in het leven aan te kunnen. Ook ging ze de heuvels van de Provence in op zoek naar inspiratie. Elke keer was het licht weer anders, elk seizoen veranderden de kleuren en elk jaar waren de silhouetten van de bomen indrukwekkender.

Ze voelde zich één met de natuur, nog meer dan met mensen, al had ze zich in haar leven met veel mensen verbonden. Ze verstond de kunst om echt aandacht te hebben voor iedereen die haar pad kruiste. Maar de natuur had ze nodig om te overleven, om zich terug te trekken uit het drukke bestaan, zoals met haar zes kinderen of met de twee echtgenoten en iedereen die aanwaaide en bleef plakken.

Het was geen toeval dat Lidi in de Provence terecht was gekomen. Ze was op jonge leeftijd al getroffen door de schoonheid van het licht, dat in de zomer de lucht deed trillen en in het najaar de omgeving een gouden gloed gaf. Ook de vrijheid die het leven in Frankrijk bracht en zo goed paste bij haar eigen manier van leven sprak haar aan. Weg van de georganiseerde en vaak benepen Hollandse levenswijze. Weg van alle oordelen over haar scheiding en over haar tweede man. Ze verwonderde zich over hoe een klein takje haar soms al balans gaf. 'Het mooiste gewicht is evenwicht.'

Lidi was gehecht aan de plek waar haar huis was gebouwd. De Mas was een oude Provençaalse boerderij op een van de mooiste plekken in de Provence. Langs de weg waaraan de Mas gelegen was, stonden eeuwenoude pijnbomen die majestueus en donkergroen afstaken tegen de vaak strakblauwe lucht. Toen het in de jaren '50 werd gekocht, werd er gekampeerd door de nieuwe eigenaren. Het zou jaren duren voordat de bouwval voorzien werd van daken, stromend water en een toilet. Toch was deze plek vanaf het eerste moment magisch voor Lidi. Het bracht rust en de inspiratie waardoor ze naast beeldhouwen ook met schilderen begon.

De fascinatie voor de natuur en voor de sfeer die erdoor werd opgeroepen, was er al zolang ze het zich kon herinneren. In het zand met een nichtje keken ze urenlang naar de eieren van een hagedis. En ze schrokken toen plotseling de eieren een voor een opensprongen en de kleine hagedissen wegschoten.

Lidi genoot van de boeken over Doctor Dolittle³, die ze van haar vader cadeau had gekregen toen ze in het ziekenhuis belandde met een acute liesbreuk. Het ging over muizen die

onder de piano leefden, net als in het huis in Voorburg waar ze opgroeide.

En wanneer iedereen beweerde dat honden en katten niet konden lachen, sprak Lidi het tegen. Ze had het immers zelf gelezen en vervolgens honden en katten bestudeerd en gezien dat die het wél konden. Ook vissen konden praten, maar het was jammer dat je het niet kon horen. Wanneer je met je oren onder water ging hoorde je namelijk enkel geruis. In die periode werd de basis voor haar bijzondere band met dieren gelegd. Bovendien raakte ze niet uitgekeken op de tekeningen uit het boek. Ze tekende ze na, vergrootte ze uit en kleurde ze in.

Ook als schilder bood de natuur haar houvast. Als ze een schilderij maakte en ze het laatste met het penseel erin tikte, wist ze dat het ‘gedaan’ was, klaar was. Dan wilde ze er ook niets meer aan veranderen. Kwam ze wel in de verleiding dan ging het werk over de top. Dat was vaak ook het moment dat het volgende project haar alweer in beslag nam. Soms was ze ermee begonnen nog voor het vorige was afgerond. Dat kwam later wel.

Ze leefde voor en letterlijk tussen haar werk. Zowel in de Provence in de Mas, als in Nijmegen, waar ze een kleine woning gehuurd had in de wijk Dukenburg, in het Zwanenveld. De woonkamer met open keuken was tegelijkertijd slaapkamer en atelier. Ze sliep in Nijmegen op een bankje dat langs de kant van de weg was gevonden. Toen haar oudste zoon Maurits een keer ziek was, had hij ontdekt hoe lekker dat lag. Verder lagen er stapels oude kranten en stonden er boekenkasten die een wonderlijke verzameling bevatten naast de boeken die ze graag las. Alhoewel de meeste boeken alweer werden doorgegeven voordat ze op de plank stonden.

Voor het achterraam in Nijmegen stond de schildersezel die in de Mas vaak buiten stond. Haar palet lag op een stapel dozen en verraadde dat ze een meester was in het maken van kleuren. Tegen en aan de muren en tussen de spullen stond haar werk, voor zover alles wat ze verzameld had dat toeliet. In haar ogen was alles van waarde en als het even kon kreeg het een nieuwe bestemming. Zoals de zakken met kleding, die ze altijd bij zich had. “Is het iets voor jou, kun je er iets van gebruiken? Het is nog goed, hoor. Deze kleur zal je geweldig staan” en “Misschien is het iets voor jouw vriendin, die heeft het zo moeilijk en kan het vast gebruiken.”

Als je niet beter wist, leek het of Lidi behept was met hoarding. Alles wat ze tegenkwam, dat in haar ogen nog van waarde was, werd meegenomen. Liet ze de hond uit dan raapte ze een kapotte emmer op waarvan het hengsel nog werkte. Daar stopte ze bijzondere stenen en bloemen in om droogboeketten van te maken. Ze kon het niet over haar hart verkrijgen om spullen weg te gooien.

“Ik heb een heel slechte eigenschap: het verzamelen en niet kunnen wegdoen. Niet omdat het kostbaar is, maar omdat ik er op een of andere manier een rare binding mee heb. Omdat ik er ooit nog eens wat mee kan. Mijn vader kon ook niks weggooien. Maar ik ben nu ook zo dat ik het weg kan doen. Ik weet zeker dat als ik een week neem, dat er een hele hoop weg is. Het is niet dat ik het zelf wil hebben, maar dat ik het zo zonde vind.”

Toch was ze eerder een early adopter van de circulaire economie; ze kon prima leven met de spullen die ze verzamelde en weer doorgaf. Daartussen waren de mooiste

schatten te vinden. Zoals een schets of een krantenknipsel uit 1929 over de Beurskrach.

Ook de Mas was gevuld met haar kunst en de vele spullen die ze verzamelde. Haar kamer grensde aan de cour, de binnenplaats, die aan twee kanten ommuurd was door het huis. In de zijkamers waren twee manshoge open haarden die de ruimte op gure avonden verwarmde. De slaapkamers waren boven en daar hadden ontelbare bezoekers in de loop der jaren gastvrijheid ervaren. En dan de plekken waar haar kinderen hadden gewoond. Eerst Saskia, haar oudste dochter, met dochter Olivia, waar Lidi als een tweede moeder voor zorgde als Saskia afwezig was door haar werk of de drank. Later zou Don, een van de halfbroers van Saskia uit het tweede huwelijk van Lidi, samen met Elise en hun zonen er wonen.

Toen Lidi drieënnegentig werd en het reizen haar zwaarder viel, werd de Mas verkocht aan Parijzenaren. De laatste dagen bracht Lidi door in haar stoel in de woonkamer, die tevens haar slaapkamer en atelier was geweest. Af en toe stond ze op en wandelde ze door de vertrekken, die steeds kaler werden. Er lagen zoveel herinneringen. Terwijl anderen het huis uitruimden, trok aan Lidi haar leven voorbij. Dierbare herinneringen en pijnlijke momenten. De vele avonturen.

Ze had een rijk leven gehad en zou niet klagen. Dat lag niet in haar aard, maar het viel haar zwaar om de Mas te verlaten. Toch was het goed zo, want daarmee kon ze haar schulden aan de familie Reynaud⁴ inlossen en haar kinderen het geld geven waarmee ze hen nog altijd zo veel mogelijk steunde.

Volgens Lidi wordt de rode draad in het leven bepaald door waar je vandaan komt. Zoals we allemaal het product zijn van onze ouders en de tijd waarin we zijn geboren. Daar begint haar verhaal.

1 HET NOODLOT, EEN HUWELIJK EN EEN VERLOVING

Rond het begin van de twintigste eeuw groeide Jacoba Josina Maria Beyerman, kortweg Co, op in een wereld waar de industriële revolutie gaande was. De Eerste Wereldoorlog zou volgen, maar daar was Co als tiener nog niet mee bezig. Haar wereldje was meer naar binnen gericht en speelde zich af in Vianen dat toen nog een gehucht was. Als nazaat van hugenoten kende het gezin, waarin ze opgroeide, een calvinistische traditie. Alhoewel de kerk nog steeds het vanzelfsprekende middelpunt van de wereld was, waren hel en verdoemenis in haar leven op grote afstand. Dat gaf Co ruimte om open te staan voor andere ontwikkelingen en om over grenzen heen te kijken. Ze hield van muziek, speelde piano en luisterde graag naar de verhalen van reizigers. Bovendien was ze intelligent en dat was destijds niet altijd een eigenschap die gewaardeerd werd in een vrouw. Het zou haar partnerkeuze er niet makkelijker op maken en een verklaring kunnen zijn voor een wat late verbintenis, toen ze al bijna 25 was.

‘Mijn grootouders spraken Frans aan tafel. Mijn moeder was beeldschoon. Zij was de pianojuffrouw van Frits Philips en zijn zus Henriette. Mijn moeder logeerde daar regelmatig, want het was gevaarlijk om terug te gaan naar Utrecht. Ze was er kind aan huis. Ze waren ambitieus. Ze

hadden geen van beiden pianoaanleg, maar waren wel ijverig en mijn moeder vertelde dat ze er zo'n plezier aan beleefden. Mijn vader was een vriend van die ouwe Philips. Met ieder verlov logeerde hij in Eindhoven'.

Thuis werd Frans gesproken aan tafel. Co's vader kwam uit een verarmde, nogal nette, half Franse familie Beyerman⁵, vermoedelijk naar een van de wijnhandelaren uit de Bordeaux. Hij vertelde overigens altijd dat hij familie was van Anna Paulowna. Met zijn hoge jukbeenderen en van die zware witte krullen had het zomaar gekund. Ze vond dat hij een prachtige kop had. Zoals je die in de Kaukasus wel meer zag.

Hij was geen knusse man, wel een bijzondere, zou Lidi later over hem zeggen. Ze keek tegen hem op en was een beetje bang voor hem.

Dat had wellicht te maken met het feit dat haar vader veel dronk, waardoor het gezin meestal zonder geld zat. De naam gaf de familie echter enige status. In deze tijd koesterden de nazaten de titel hugenoten, terwijl deze oorspronkelijke scheldnaam was gegeven aan diegenen die de leer van Calvijn bleven volgen.

Co was een klassieke schoonheid en muzikaal. Ze zou haar hele leven uren per dag achter de piano zitten en op een later moment, toen ze in Duitsland woonde, zelfs concerten geven. Haar muzikaliteit maakte dat ze pianolessen ging geven. En zo kwam het dat ze Henriette en Frits Philips les gaf. Co bleef er regelmatig logeren, want het was ver en gevaarlijk om 's avonds met de trein terug te gaan naar Utrecht. Bovendien kwam het goed uit voor Anna, die haar Anton vanwege zijn werk vaak moest missen. Co was er kind aan huis en ontmoette er veel mensen. Daardoor kon ze zich

ook uitleven op het tekenen van gezichten, waar ze snelle, rake schetsen van maakte. Ze vond dat zoon Frits met zijn vooruitstekende tanden een karakteristiek gezicht had en hij was dan ook veelvuldig onderwerp van haar schetsen.

Anton Philips reisde veel. Meestal in Europa, maar als hij met de boot naar Amerika ging was hij maanden weg. Voor Anna was het dan extra fijn om de tien jaar jongere Co om zich heen te hebben. En daar, in de warme geborgenheid van het jonge ondernemersgezin, zou Co de liefde van haar leven ontmoeten.

Het was de tijd waarin de gloeilamp, een van de belangrijke uitvindingen van de negentiende eeuw, alweer tientallen jaren oud was. Philips & Co. maakte ze sinds 1891 en groeide uit tot een van de grootste producenten ter wereld. Gerard, de zestien jaar oudere broer van Anton, was met de zaak begonnen toen Anton zes jaar oud was.

Anton groeide op als nakomertje en was wars van alles wat vanzelfsprekend geacht werd. Buiten school had hij veel interesses en hij maakte dan ook geen opleiding af. Vanuit Zaltbommel stuurde zijn vader hem als student naar Amsterdam. Hij spijbelde wederom en besteedde zijn tijd zo min mogelijk aan studie. Wel werd Anton lid van het studentencorps, dat diende voor vriendschappen en toekomstige relaties. Aan de Amsterdamse Handelsschool waren veel studenten lid van het corps. Het bleek een stevige basis. Veel latere succesvolle ondernemers begonnen hun loopbaan na een opleiding op deze school. Toch maakte Anton ook deze school niet af. Zijn vader gaf evenwel de moed niet op en zorgde voor een stage bij de Merchant Bank in London City. Het financiële centrum van London was ook toen al een praktijkschool voor internationaal ondernemen.

Het bleek een uitstekende voorbereiding op een carrière als topondernemer.

Op 26 augustus 1875 zag Gerrit het levenslicht in Vianen. Hij werd geboren met de achternaam Broekman en zou daar later zijn moeders naam Van Mourik aan toevoegen. Aanvankelijk had Gerrit een onbezorgde jeugd. Daar kwam in de week voor zijn zesde verjaardag verandering in, toen zijn ouders op vakantie waren in Zwitserland. Door de opkomst van de industriële revolutie waren de eerste treinen in 1838 gaan rijden en voor de rijken waren daardoor vakanties over de grenzen mogelijk geworden. Ook reisde men wel per stoomboot, maar dan vooral naar overzeese bestemmingen.

Gerrit had zijn ouders geschreven dat hij zó graag wilde dat zij op zijn verjaardag kwamen, dat ze besloten om met de eerste de beste postkoets terug te reizen. De conciërge van het hotel had geprobeerd om ze daarvan te weerhouden, omdat er zware regenval op komst zou zijn. Ze waren 's morgens vroeg nog maar net vertrokken uit het hotel toen het noodweer losbarstte. In enkele minuten kolkte wat eerst nog een beekje leek als een rivier over de weg. Alles spoelde weg. Koets, koetsier en Gerrits moeder werden niet direct teruggevonden. Ook de geldkist werd nooit gevonden. Ze werden tijdelijk begraven in Vallorcine. Ter nagedachtenis werd een groot houten kruis geplaatst met hun namen erop. Later zijn ze in Chamonix herbegraven, in het graf van de bergbeklimmers.

Gerrit en zijn twee broers en twee zussen zijn liefdevol opgevangen door een “tante”, die een streng maar rechtvaardig huishouden voerde⁶.

Toen ze volwassen waren hebben ze als eerbetoon aan hun vader en moeder de namen van hun moeder (van Mourik) en vader (Broekman) laten samenvoegen.

Eenmaal volwassen raakte Gerrit bevriend met Anton Philips. Net als Anton had hij een goed stel hersens én was hij ondernemend. Hij volgde echter wel een academisch pad. Toen hij 23 jaar was, werd hij benoemd tot hoogleraar in de theoretische en toegepaste waterloopkunde aan de Universiteit van Santiago in Chili. Dat gebeurde op aanbeveling van zijn directeur bij de gemeentewerken in Rotterdam. Al direct vanaf het begin gaf Gerrit zijn colleges in het Spaans, dat hij op de heenweg op de boot had geleerd. Hij voelde zich snel op zijn gemak en zou zijn hele leven verlangen naar en betrokken blijven bij het wonderschone en gewelddadige land. Hij trad in Chili op als adviseur en vertegenwoordiger van de Chileense regering bij de aanleg van havens en andere civiele werken. In Rotterdam had hij het ontwerp van een aantal bruggen op zijn naam staan. In Chili ontwierp hij afwateringsystemen, zoals rioleringen en waterkrachtcentrales voor de Aconcagua en Maipo rivier. Ook bracht hij de waterloop van het Andes gebergte in beeld.

Anton en Gerrit leerden elkaar vermoedelijk kennen op het huwelijk van Anton met Anna de Jongh, de dochter van de directeur van de gemeentewerken in Rotterdam. Het klikte tussen de mannen. Als hij met verlof was, logeerde Gerrit regelmatig bij Anton. De mannen waren aan elkaar gewaagd en konden uren praten over hun avonturen in het buitenland. Anton voelde zich gevlaid met zijn academische vriend. Na verloop van tijd vonden Anna en hij het tijd dat Gerrit weer een vrouw vond en, net als zij, het geluk van een gezin. Hij was inmiddels de veertig gepasseerd en ze wisten dat hem tot dan toe weinig liefde was toegekomen.

Zijn eerste huwelijk in 1900 was stukgelopen op weg naar Amerika. Pas getrouwd brachten Gerrit en Anna Aletta Henrietta Van Haverkorn hun huwelijksreis door op de

Holland-Amerika Lijn. Daar ging het al mis. Tot grote ergernis van Gerrit had zijn kersverse echtgenote geflirt met een steward en onverbiddelijk stuurde hij haar per kerend schip terug naar huis. Deze geschiedenis vertelt overigens niets over het gedrag van Gerrit. Het was in die tijd heren van stand immers toegestaan, mits discreet, zich een bijslaap te veroorloven. De echtelieden hebben elkaar daarna niet meer gezien. Hij zat in Chili, zij in Nederland. Het duurde nog tot 1907 voor de officiële scheiding werd uitgesproken.

In het broeierige Santiago, in het begin van de vorige eeuw, werd Gerrit opnieuw verliefd. Dit keer op de vrouw van een advocaat uit Santiago. Ze raakte zwanger en ondanks het feit dat Gerrit zijn huwelijk, dat op papier nog steeds bestond, liet ontbinden, overleefde deze relatie het schandaal niet.

‘Mijn zusje Cootje en ik wisten heel goed dat er een geheim in huis was. Vader had een liefde voor België en voor onmogelijke, verkeerde, verdrietige liefdes. Ik zat altijd stiekem in de boekenkast te zoeken. Ik las zo graag en dat wilde ik lezen. Een beetje gecamoufleerd. Pierre Looys. Perverse, onmogelijke, vreemde relaties: La femme et le Pantin. Een andere kant van de degelijke lange witte onderbroeken van mijn vader.’

Er werd door Gerrit nooit meer over gesproken. Het kind bleef bij zijn moeder. Maar dat is voor later, wanneer Lidi's ouders elkaar zijn tegengekomen en een gezin hebben gesticht en de geschiedenis twee generaties verder is.

Co en Gerrit ontmoetten elkaar in de villa die Anton in 1907 had laten bouwen in Tongelre⁷, een wijk in Eindhoven. Gerrit was weer in Nederland en een bezoek aan zijn goede vriend Anton was vaste prik. Naast de villa was er de

koetsierswoning, een huis voor de tuinman, één voor de chauffeur, een orangerie en het koetshuis. Het was een indrukwekkend complex. Het was Anna die in Co wel een geschikte echtgenote voor Gerrit zag en erop aandrong dat Co die nacht bleef slapen. Ook voor Gerrit was het een verrassing dat ze er was. Hij was direct onder de indruk van de gracieuze verschijning, die tevens kracht uitstraalde. Ze vielen als een blok voor elkaar. Net als hij was zij intelligent en gelukkig had zij de piano en haar schetsen. Had zij die niet gehad, dan was haar leven waarschijnlijk moeilijker geweest. De combinatie van intelligentie en gehoorzaamheid aan haar echtgenoot was ingewikkeld, maar paste perfect in het tijdsbeeld.

Het huwelijk was in 1916 snel gearrangeerd, maar eerst moest Gerrit nog één keer terug naar Chili om zaken af te ronden. Hij wist nog niet dat het de laatste keer zou zijn, want hij was vast van plan om terug te keren. Als hij toen geweten had hoe de geschiedenis zich zou ontploegen, had hij wellicht een andere keus gemaakt.

2 KIJKEN EN ZIEN

In 1916, midden in de Eerste Wereldoorlog, wilde het pasgetrouwde stel op huwelijksreis. Ze zagen geen reden om in Nederland te blijven. Misschien hadden ze er anders tegenaan gekeken als het nieuws zo uitgebreid was geweest als vandaag de dag, maar vanuit het neutrale Nederland leek er geen beletsel om op reis te gaan.

Tijdens de reis ging iedereen die ze tegenkwamen, vanwege het leeftijdsverschil, ervan uit dat Gerrit met zijn dochter op pad was. Dat lieten ze maar zo. Ze scheelden vijftien jaar, hij was veertig, zij vijfentwintig. Gerrit had zijn bruid eigenlijk willen meenemen naar Chili, naar het land waaraan hij zijn hart had verloren en zich verbonden meevoelde. Maar hij had een zware tijd achter de rug en Co zag kans om het advies van zijn arts te volgen. Ze kozen voor het eveneens neutrale Zwitserland en er brak een heerlijke tijd aan voor het stel. Ze verbleven in de duurste hotels, wandelden veel en genoten van de natuur, het uitzicht en de gezonde lucht. Het duurde niet lang voordat Co vermoedde dat ze niet meer met z'n tweeën waren. Ze was er dan ook helemaal niet rouwig om dat de lange reis naar Chili niet was doorgegaan en dat ze in plaats daarvan gekozen hadden voor haar geliefde Zwitserland, waar ze hun intrek namen in hotel Sonnenberg⁸ in Zürich. Het hotel lag boven op een van de heuvels die Zürich omarmen met uitzicht over het meer en de stad.